

Uprizoritveni prostori 2.0

Performative spaces 2.0

Avtor: Blaž Bertonec, Akademija za ples *Alma Mater Europaea*

1 UVOD

Sodobna uprizoritvena umetnost se globalno srečuje z enakimi problemi: občinstvo se stara, gledalcev je vedno manj in potrebno je pridobiti mlado občinstvo. Splošen konsenz je, da uprizoritvena umetnost ne bo izumrla vendar ne bo več zasedala tako pomembne družbene vloge kot jo je v preteklosti. Morala se bo močno spremeniti - nahajamo se v času globalne tranzicije uprizoritvene umetnosti, iskanju rešitev, ki so na eni strani blokirane zaradi veljavnih zakonodaj in na drugi strani morajo zadostiti potrebam novega načina življenja.

S prihodom spleta druge generacije in z njim povezanih storitev ter cenovno dostopno tehnologijo so se nekatere veje umetnosti demokratizirale. Preko spleta so umetniki ustvarili neposredno pot do globalnih uporabnikov, kateri lahko tudi preko spletnih finančnih sistemov podpirajo umetnikovo ustvarjanje. Pri uprizoritveni umetnosti to ni mogoče ker potrebuje realen prostor. Sistem uprizoritvenih prostorov ki so v javni ali privatni lasti pa ne nudi zadostne možnosti uveljavljanja novih motiviranih avtorjev.

Kot ena izmed možnosti, ki se kaže v svetu so mikro produkcije in mikro uprizoritveni prostori, ki se težko uveljavijo zaradi restriktivne, okostenele in kompleksne zakonodaje, ki ni v koraku s časom. Tako je onemogočen spontani razvoj novih rešitev na področju uprizoritvene umetnosti, ki bi pokrivala paralelo s spletnimi opcijami za druge veje umetnosti.

2 NAMEN RAZISKAVE

Namen raziskave je, da glede na globalne trende in usmeritve na eni strani in limitacije zaradi zakonodaje na drugi ter možnosti novih tehnologij na tretji opredelimo in raziščemo možnosti za vzpostavitev mikro uprizoritvenih prostorov na področju RS.

Pri raziskovanju smo uporabili deskriptivni pristop predvsem pri teoretičnem delu in sicer za opisovanje spoznanj o problematiki danega področja ter sodobnih umetniških praksah v tujini. Analitični pristop smo uporabili v predlaganih smernicah na področju RS.

Najprej smo uporabili metodo zbiranja podatkov, kjer bomo zbirali informacije iz različnih elektronskih virov in to predvsem zaradi njihove ažurnosti, ki je pomembna zaradi opredelitve trendov in potreb v sodobni uprizoritveni umetnosti. To pomeni, da bomo podatke pridobili s pomočjo podatkov objavljenih v socialnih omrežjih, podatkovnih bazah, blogih in elektronskih medijih. Teoretično podlago smo črpali iz literature, ki je tudi objavljena na svetovnem spletu.

Uporabne podatke in informacije smo pridobili s pomočjo veljavne zakonodaje v RS in smernic MK.

3 GLOBALNI PROBLEMI SODOBNE UPRIZORITVENE UMETNOSTI

Sodobna uprizoritvena umetnost se globalno srečuje z enakimi vprašanji. Če pogledamo svetovni splet, se raziskave, diskurzi med strokovnjaki, eseji in vprašanja postavljena (potencialnim) gledalcem vrtijo okoli istih tem:

- občinstvo uprizoritvene umetnosti se stara
- kako pridobiti mlado občinstvo
- gledalcev je vedno manj
- kako naprej

Problemi so globalno enaki, vendar strategije rešitve niso enotne oziroma nekateri posamezniki priznajo da je ne znajo definirati. Splošen konsenz je, da uprizoritvena umetnost ne bo izumrla vendar ne bo več zasedala tako pomembne družbene vloge kot jo je v preteklosti. Morala se bo močno spremeniti - nahajamo se v času globalne tranzicije uprizoritvene umetnosti, iskanju rešitev, ki so na eni strani blokirane zaradi veljavnih zakonodaj in na drugi strani morajo zadostiti potrebam novega načina življenja.

4 MOŽNA REŠITEV – MIKRO UPRIZORITVENI PROSTORI

Kot ena izmed možnosti, ki se kaže v svetu so mikro produkcije in mikro uprizoritveni prostori. Mikro produkcije so sicer v osnovi del tradicije uprizoritvene umetnosti (monodrame, plesne/baletne miniaturre...) vendar obstaja problem uprizoritvenega prostora. Lahko so pod okriljem uveljavljenih inštitucij a ta opcija je odprta več ali manj le uveljavljenim avtorjem. Druga opcija so lokali (kavarne, bari, klubi) vendar bodo ti prostori strmeli k čim večjemu finančnemu doprinosu vsebine, se pravi zabavništvu (na primer *stand up* komika). Tretja opcija so ulične uprizoritve, ki so zakonsko dovoljene a ne nudijo plačila in kontroliranega okolja uprizoritve.

Z rahlimi popravki zakonodaje bi lahko legalno zaživel mikro uprizoritveni prostori, ki bi nudili možnosti ustvarjanja novim avtorjem ter obenem vzgajali novo generacijo publike. Eden izmed ključnih razlogov restriktivne zakonodaje je bila nevarna odrska tehnologija, predvsem osvetlitev, ki je povzročila veliko požarov. Vendar je sodobna tehnologija, ki bi se uporabljala v takih prostorih, postala varna in cenovno dostopna (projektorji, led osvetlitev, zvočni sistemi, računalniški programi za oblikovanje in kontrolo zvoka, videa in osvetlitve). Na primer standardna luč PAR 64, ki ima moč 1000W in potrebuje barvne filtre je danes v LED tehnologiji na voljo z desetkrat manjšo porabo, samodejno menja barve (RGB) in ima lastno vgrajeno varovalko. Ozvočenje, ki bi se uporabljalo v mikro uprizoritvenih prostorih bi bilo večinoma močno toliko kot že prisotne hi-fi naprave v domačem okolju. Video projektorji pa so prav tako že prisotni v različnih okoljih brez varnostnih zadržkov (v pisarnah, predavalnicah, hišnih kinih...).

Mikro uprizoritveni prostori bi lahko reciklirali zapuščene prostore ter tako določene dele mest revitalizirali. Lahko bi znova popularizirali celotno uprizoritveno umetnost - kultura obiskovanja uprizoritev bi stimulirala večji obisk tradicionalnih institucij. Dali bi možnost investicij privatnega gospodarskega sektorja v umetnost (podjetje, ki ima odvečne nepremičninske kapacitete bi lahko te dalo v večletno razpolago mladim avtorjem). Mladi avtorji bi se lahko uveljavili z več produkcijami in ponovitvami – kvantiteta bi omogočila kvaliteto. Prostori bi se prilagajali splošnim potrebam – odpirali bi se kjer je za to potreba in stimulacija (mikro geografski deficit ponudbe, ugodni pogoji najema, kulturna produkcija določenih socialnih skupin, možnost sodelovanja z drugimi vejami umetnosti, turizmom...)

ter zapirali ko je ni brez večjega vpliva na okolje, kot ga ima zapuščena infrastruktura na splošno.

Zakonska ureditev mikro uprizoritvenih prostorov nebi ogrožala uveljavljenih institucij (postavitve največjega števila gledalcev v alternativnih prostorih iz varnostnih razlogov), nebi bremenila državnega proračuna z infrastrukturnimi investicijami in omogočila kontrolo realne varnosti obiskovalcev in akterjev (prostor, ki se trenutno uporabljajo za alternativne uprizoritvene projekte so večinoma nelegalni in neregularni) ter vzgajala mlade avtorje v smeri odgovornosti do financ, obiskovalcev in okolice.

5 UREDITEV ZAKONODAJE V TUJINI

V združenem kraljestvu, kjer imajo eno izmed najbolj urejenih zakonodaj na področju uprizoritvene infrastrukture (kot posledica slabih izkušenj v preteklosti) so ugotovili, da trenutna zakonodaja (2003 *Licensing Act*) omejuje lokalne in manjše produkcije. Zato so aprila 2014 sprejeli, da uprizoritveni prostori v katerih je manj pod 500 gledalcev ne potrebujejo licence, če prireditveni prostor ne streže alkohola.

Glede na informacije v evropski klasifikaciji CEN/TR 13200-2:2006 (s katero je istoveten tudi slovenski standard SIST-TP 13200-2:2006) je v Avstriji minimalni standard za prostore ki imajo do 30 gledalcev eno stranišče, en izhod na prosto širine 1m, maksimalne dolžine 20 metrov do izhoda iz objekta, ni potrebe po sobi za prvo pomoč, ni potrebe po napitkih za gledalce in ni regulativ o dodatnih prostorih za servis (garderobe, kontrolne sobe...). Posledično lahko zaključim, da je zakonodaja v Avstriji odprta za razvoj novih uprizoritvenih prostorov.

Na pobudo združenja alternativnih gledališč (ki so večinoma delovali nelegalno po letu 2004) se je leta 2006 sprejel zakon o neodvisnih gledališčih (Ley No. 2.147), kjer so definirani minimalni standardi za neodvisne uprizoritvene prostore. Uprava mesta Buenos Aires je spoznala, da so neodvisni uprizoritveni prostori (v žargonu *off Corrientes*) pomembni za razvoj uprizoritvene umetnosti. Klasificirajo se v štiri skupine (skupina A do 80 obiskovalcev, skupina B do 150 gledalcev, skupina C do 250 gledalcev in skupina D do 350 gledalcev) in se lahko dopolnjujejo/sobivajo z drugimi namembnostmi prostora kot so:

kavarna, bar, knjigarna, trgovina plošč, razstavní prostor, soba (v stanovanju/hiši), profesionalni studio, klub, institucija ali kakršnekoli prostor, kjer se lahko izraža umetnost in/ali kultura.

6 ZAKONODAJA RS

Ne glede na to, da so mikro uprizoritveni prostori v skladu s smernicami v kulturi njih realno omejujejo drugi zakoni in podzakonski akti. Problem nastane z terminom javna prireditve in javni prostor, kjer se enači zabavne prireditve (koncerti, disko...) z umetnostjo. Če bi umetnik želel zadovoljiti vsem zakonskim normativom v primeru mikro uprizoritvenega prostora mu to prinese prevelike stroške investicije in delovanja, zato se bo po vsej verjetnosti odločil za zavestno kršenje/neupoštevanje zakonskih določb ali opustitev ideje, kar v realnosti pomeni manjšo ponudbo kulturnih dobrin.

Zaradi zakona o javnih zbiranjih prihaja predvsem do nesoglasij kdaj je potrebna prijava in ali je potrebno varovanje. S stališča uprizoritvene umetnosti je nesporno, da umetniki lahko uprizarjajo ulično gledališče brez zadržkov (4. in 5. člen). Prav tako ni treba prijavljati dogodkov družbam in samostojnim podjetnikom, ki organizirajo prireditve v okviru svoje redne dejavnosti in v svojih poslovnih prostorih (1. točka prvega odstavka 12. člena). Zaplete se pri 12a. členu s terminom "družabni program". Če je uprizoritvena umetnost "družabni program", kar bi lahko sklepali glede na klasifikacijo stavb (gledališča so dvorane za družabne prireditve) bi potrebovali na vsaki uprizoritvi varnostno službo, kar pomeni dodatne visoke stroške organizacije. V istem zakonu pa je dovoljeno zbiranje društev, političnih skupin, verskih obredov brez varovanja. Kot navaja Urban Dobovšek v reviji *Sintalček* (48, str. 12) nova odredba o varovanju zahteva tudi varovanje prireditve z do 50 udeleženci.

Kar je zanimivo, je tudi, da v zakonu ni definirano koliko ljudi predstavlja "javno zbiranje", medtem ko na primer Hrvaška, Srbija in Črna Gora imajo. Avstrija prav tako števila nima definiranega, vendar v četrtem členu zakona o javnih zbiranjih (*Versammlungsgesetz*) definira, da javni družabni dogodki niso regulirani s tem zakonom.

Nasledno prepreko predstavlja peti odstavek četrtega člena zakona o gradnji objektov (ZGO-1), ki definira, da je potrebna pridobitev gradbenega dovoljenja če se objekt ali del objekta glede na svoj namen po CC-SI spremeni v stavbo za kulturo in razvedrilo.

7 DISKUSIJA

Glede na navedene zakone je v Sloveniji v najbolj absurdnem primeru potrebno zagotoviti varnostno službo in spremembo namembnosti prostora z gradbenim dovoljenjem za umetniški prostor v katerega lahko redno vstopi ena oseba zainteresirane javnosti.

Navedeni zakoni sicer v teoriji ne omejujejo možnosti mikro uprizoritvenih prostorov vendar je v praksi, glede na potrebne investicije in stroške to onemogočeno/nerentabilno. V ustavi imamo zapisano da je v RS zagotovljena svoboda znanstvenega in umetniškega ustvarjanja (59. člen), da je zagotovljena pravica do mirnega zbiranja ter da je omejitev teh pravic dopustna le, če to zahteva varnost države ali javna varnost (42. člen).

Navedeni zakoni, ki omejujejo možnost mikro uprizoritvenih prostorov izhajajo ravno iz slednjega - javne varnosti. Vendar glede na razvoj in posledično večjo varnost odrske tehnologije ter malega števila vseh vpletenih res nujna tako omejujoča zakonodaja? Strokovnjak za varnost g. Dobovšek navaja, da dogodki z manj kot 50 udeleženci predstavljajo nizko stopnjo tveganja – zakaj potem taki dogodki potrebujejo varovanje medtem ko verski obredi, sestanki društev itn. ne potrebujejo?

V primeru gradbene problematike bi moralo ministrstvo za kulturo posredovati v smeri rešitve, ki bi mikro uprizoritvene prostore oziroma boljše povedano mikro prostore za umetnost (glede na interdisciplinarnost umetnikov) definirali v okvirjih standardov katerega koli poslovnega prostora (skladišča, pisarne, storitvenega prostora...). Tako bi podprli realni razvoj kreativnih industrij v Sloveniji v skladu s smernicami EU ter odpirali pot za nove, še nedefinirane umetniške prakse.

Veljavni evropski standard CEN/TR 13200-2:2006 (s katero je istoveten tudi slovenski standard SIST-TP 13200-2:2006) je pisan za splošne (se pravi javne zgradbe, športne objekte in gledališča) in večje prireditvene prostore (standard v skupnem delu definira kapaciteto pod 500 obiskovalcev kot najmanjšo enoto) zato je tudi logično, da ima Avstrija definiran standard za manjše prostore na nacionalni ravni. Enako bi morala narediti tudi Slovenija za vzpodbujanje razvoja umetnosti v vsej njeni širini, saj je sodobna umetniška praksa interdisciplinarna in v praksi nelegalno že delujejo taki prostori (Rog, Metelkova v Ljubljani, Bazen v Kranju...).

Obstaja torej realna potreba po časovno srednjeročnih (nekajletnih) umetniških prostorih, ki brez omejitev podpirajo vsa področja umetnosti. Tako bi na nacionalni ravni omogočili razvijanje umetnosti, ki ne bi potrebovala visokih finančnih vložkov, podpirala lokalne potrebe ter omogočila nemoten razvoj sodobnih umetniških praks kot so na primer interaktivni uprizoritveni prostori (ki zahtevajo daljše postavitve v prostoru za namene raziskovanja). Predlagan predlog je v osnovi "odkrivanje tople vode" s strani prakse, saj če pogledamo samo spletni portal napovednik.com, vidimo, da posamezniki ali skupine umetnikov nudijo širok spekter dejavnosti in umetniških projektov (izobraževanja, performanse, uprizoritve, razstave...), ki potekajo v nasprotju z veljavno zakonodajo.

8 LITERATURA

1. Dobovšek, U. (2010). Varovanje prireditev. Revija *Sintalček*, (48), str. 12. Ljubljana: Koncern Sintal.
2. ESCENA - Espacios Escénicos Autónomos: LEY N° 2.147 / Teatro independiente, Objavljeno na uradni strani neodvisnih gledališč mesta Buenos Aires: Dostopno na: espaciosescenicosautonomos.blogspot.com/2011/01/ley-n-2147-teatroindependiente.html, datum dostopa: 23.2.2014
3. Evropska klasifikacija CEN/TR 13200-2:2006 - Prostor za gledalce. Slovenski inštitut za standardizacijo.
4. Hemley, M. (2013). Theatre licensing relaxed for small-scale performances. *The Stage*. Dostopno na: www.thestage.co.uk/news/2013/01/theatre-licensing-relaxed-for-small-scale-performances/, datum dostopa: 23.2.2014.
5. *Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014-2017* (ReNPK14-17). Ur. l. RS 99/2013 (3.12.2013), str.: 10719.
6. *Zakon o graditvi objektov* (ZGO-1). Ur. L. RS 110/2002. (18.12.2002), str.: 13084.
7. *Zakon o javnih zbiranjih* (ZJZ-UPB2). Ur. L. RS 110/2005 (16.12.2005), str.:12232.
8. *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo* (ZUJIK). Ur. L. RS 96/2002 (14.11.2002), str.: 10518.